

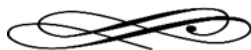
Нині лексичний склад нашої мови поповнився новими словами. З-поміж них, зокрема, такі: *байрактарити* – давати прочуханки; *чорнобаїти* – наступати на ті самі граблі; *спіймати арестовича* – заспокоїтися; *арта* – артилерія (наприклад: *Арта ганяє і палить техніку росіян*); *іти услід за російським кораблем* – ввічливий спосіб вказати дорогу окупантам та ін.

До речі, в мові масмедіа поширюється дієслово «зукраїнити». Відомо, що воно виникло в англійській мові та зафіксовано у сленговому онлайн-словнику Urban Dictionary – *Ukrained*. Його значення тлумачать як глобальне приниження Росії, яка вторглася в Україну: *Russia has been Ukrained*.

Отже, мова є надчутливою системою, що постійно розвивається, і в якій відображаються усі реалії життя. Слово є потужною зброєю в сучасному інформаційному просторі. Українське слово зараз лунає далеко за межами нашої держави, бо «серце України б'ється так сильно, що його чують по всій планеті. Воно болить, стискається від вибухів. Його бинтують молитвами, гоять любов'ю. Його тримає в сильних руках український Воїн» [3]. Все буде Україна!

### Список використаних джерел

1. Данильчук Д. Війна, що змінила мову: росія з малої літери, легітимізація матюків. URL: <https://chytomo.com/chomu-vsi-pyshut-rosiia-z-malenkoi-a-matiuky-staly-normoiu-u-zmi-sposterezhennia-linhvista/>
2. Синящик Анна. «Що по русні?» Паролі, лайки і лексика Другої світової – як війна змінила мову. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2022/06/1/7348766/>
3. Україна – серце Європи. Чуєте, як воно б'ється? URL: <https://nday.te.ua/ukrajina-sertse-evropy-chujete-yak-vono-bjetsya/>



*Шкіцька І. Ю., д-р філол. наук, професор  
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

### СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТЕРМІНОВЖИВАННЯ У СФЕРІ АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

На зміни в термінології сфери аналітико-синтетичного опрацювання інформації чинять вплив екстралінгвальні та інтралінгвальні фактори. До перших належать, з одного боку, глобалізаційні процеси і тенденція до узгодження національних галузевих нормативно-правових документів із міжнародними, а з другого боку, – розвиток новітніх інформаційних технологій і цифровізація. Унаслідок цього у сфері аналітико-синтетичного опрацювання інформації з'явилося багато слів іншомовного походження, зокрема англіцизмів, і термінів, виникнення яких пов'язано з розвитком новітніх інформаційних технологій. До інтралінгвальних чинників відносимо зміни, пов'язані з функціонуванням української мови як державної, зокрема тенденції до збереження питомих українських словоформ і словотвірних моделей.

Чимало термінологічних дискусій сьогодні точаться навколо термінів, що позначають опрацювання інформації. Ідеться про терміни *наукова обробка документів*, *аналітико-синтетична переробка документної інформації*, *аналітико-синтетичне перероблення інформації*, *аналітико-синтетична обробка науково-технічної інформації*. Термін для маркування процесуальності, зафіксований у державному стандарті ДСТУ 5034:2008 [ДСТУ 5034:2008, с. 4], – *аналітико-синтетичне опрацювання інформації* вважаємо найбільш оптимальним.

Звернімо увагу на різницю між термінами, до складу яких входять лексеми «перероблення», «оброблення / обробляння» та «опрацювання». Зокрема, лексема «перероблення» слугує маркуванню значення діяльності з удосконалення зробленого неналежним чином. Лексеми «оброблення» та «обробляння» можуть мати негативні асоціації в носіїв мови, хоча в низці нормативних документів згадані терміни зафіксовані (див., наприклад [ДСТУ 5034: 2008]).

Подекуди зустрічаємо й трактування термінів зі складниками «оброблення» / «обробка» як синонімічних, наприклад: *бібліотечна обробка (опрацювання)* [СОТЗБІД, 2013, с. 10]. Зазначимо, що лексема «обробляння» частіше входить до термінолосполук із лексемою «дані», натомість терміноелемент «опрацювання» здебільшого поєднується зі словом «інформація», наприклад: *оброблення даних* [ДСТУ 5034:2008, с. 10] та *опрацювання інформації* [ДСТУ 5034:2008, с. 20; ДСТУ 7448:2013].

Термінологію сфери аналітико-синтетичного опрацювання складає чимало термінів, що містять такі складники: **а) бібліографічний:** *бібліографічний запис / огляд, опис, покажчик, посібник, пошук, список; бібліографічна довідка / інформація, картотека, послуга; бібліографічне видання / інформування, обслуговування, посилання і под.; б) бібліотечний:* *бібліотечна обробка / послуга, система, справа; бібліотечний каталог / ресурс, фонд; бібліотечні ресурси та ін.; в) похідні від лексеми «документ»:* *документний / документарний (що складається з документів), документаційний (пов'язаний із систематизованою сукупністю документів), документований (зафіксований у формі документа): документна інформація / форма; документовані відомості / дані; документальний пошук / фільм, фонд, документальна база / інформаційно-пошукова система; документаційна система, документаційний фонд та ін.; г) інформаційний:* *інформаційна база / діяльність, продукція, система, технологія; інформаційний запит / листок, потік, пошук, продукт, ресурс, центр, фонд; інформаційне видання / забезпечення, обслуговування; інформаційно-пошукова мова / система тощо; д) електронний:* *електронний аналог видання / документ, каталог, носій, покажчик, посібник, примірник, словник, ресурс; електронна колекція / копія, книга, періодика, серія, скринька, форма; електронне видання / повідомлення; електронні дані / програми, ресурси і под.*

До пасивної лексики української мови сьогодні переходять терміни *магнітна / кіно-, відео-, фотоплівка*, які раніше були відображені у нормативних визначеннях поняття «документ». Натомість сьогодні у визначенні цього поняття роблять акцент на його функційних характеристиках, а не на варіантності матеріальних носіїв. Усе менше функціонує термін *матеріальний носій інформації* та терміни, до складу яких входять складники «машинозчитний» / «машинозчитаний», «машиночитний», «машинозчитувальний».

У сфері аналітико-синтетичного опрацювання інформації чимало термінів на позначення процесів. Серед них можна виокремити терміни або терміноелементи на: **а) -ація:** *автоматизація, авторизація, ідентифікація, нумерація і под.; б) -ування:* *анотування, бібліографування, дублювання, ідентифікування, індексування, групове / масове інформування; комплектування, копіювання, нумерування, реферування, тиражування, формалізування мови і под.; в) -ення:* *вилучення, знищення, (не)надходження, оброблення (документів); г) -ання:* *зберігання, здавання документів, надання індексів, приймання повідомлень, передавання, одержання інформації; нормативно-правове забезпечення технології оброблення, створення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів [ЗУ «Про електронні документи...»]; Повторне бібліографічне посилання на один і той самий документ або його частину, або групу документів наводять у скороченій формі за умови, що всі потрібні для ідентифікування та пошуку цього документа бібліографічні відомості зазначено у первинному посиланні на нього [ДСТУ 8302:2015, с. 8].*

У мовній репрезентації термінів на позначення процесів сьогодні помітне домінування словоформ на **-ування** порівняно зі словоформами на **-ація:** *систематизування (не систематизація), предметне аналізування (не предметизація), каталогізування (не каталогізація)* та лексемами на **-ення:** *оформлювання замість оформлення [ДСТУ 3008: 2015], розміщування замість розміщення [ДСТУ 3814:2013, с. 4].*

Помітною тенденцією є зменшення кількості іменників зі значенням процесуальності на **-ча** та **-ка**. Замість них уживають словоформи на **-ання / -ення**, наприклад: *У разі відправлення електронного документа шляхом пересилання його на електронному носії, на якому записано цей документ, датою і часом відправлення вважаються дата і час здавання його для пересилання [ЗУ «Про електронні документи...»].*

У складі термінологічних словосполук виокремлюємо терміни з прикметниковими компонентами на: **-увальний:** *ідентифікувальний документ;* **-уваний:** *продовжуване видання,*

оновлюване видання; **-аційний**: класифікаційна система; **-ований**: стандартизований термін; **-овельний**: книготорговельна сфера; **-овий**: діалоговий режим, онлайн нова система тощо.

Нові запозичення у сфері аналітико-синтетичного опрацювання інформації здебільшого спричинені цифровізацією та стрімким розвитком новітніх інформаційних технологій: *лінк, медіатека, модем, «нетикет», сервер, слайдшоу, файл, QR-код, sms-формат*. Замість термінів *обчислювальна мережа, мережа ЕОМ* уживають термін *комп'ютерна мережа*. Натомість терміни, до складу яких входять компоненти *автоматизований* та *автоматичний*, і надалі належать до часто вживаних галузевих термінів. Щоправда, подекуди спостерігаємо вживання термінів зі згаданими складниками як синонімічних. Зросла кількість терміносполук із препозитивними частинами **веб-, онлайн-, офлайн-, вар-**: *вебліографія, вебпортал, вебсайт, вебсервіс, вебсторінка, вебформи*.

У сфері аналітико-синтетичного опрацювання інформації репрезентована варіантність: *абетковий каталог – алфавітний каталог, астериск – зірочка, банк даних – база даних, інтерактивне електронне видання – недетерміноване електронне видання, назва – найменування, наскісна риска – скісна риска, познака – позначка, покликання – посилання, часопис – журнал, шифр зберігання документа – бібліотечний шифр, поличний індекс та ін., наприклад: ...у складі вихідних даних дозволено не подавати найменування (ім'я) видавця* [ДСТУ 8302:2015, с. 3].

Зауважимо, що замість калькованого терміна з російської мови «область бібліографічного опису» краще використовувати більш поширений термін «зона бібліографічного опису», а замість терміна «знак сноски» – «знак виноски».

Отже, унаслідок глобалізаційних процесів і розвитку новітніх інформаційних технологій у сфері аналітико-синтетичного опрацювання інформації збільшується кількість запозичених термінів, зокрема англіцизмів, на позначення процесів, результатів інформаційної діяльності, технічного обладнання і його частин тощо, водночас частина термінів переходить до пасивного шару професійної лексики. Спостерігається тенденція до домінування термінів зі складниками на **-ування** над їх відповідниками, що містять компоненти на **-ація** та **-ення**, а також зменшення кількості іменників зі значенням процесуальності на **-ча** та **-ка**.

### Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015 – Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання: ДСТУ 8302:2015. [04 березня 2016 р. № 65 змінено дату чинності]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 47 с. (Інформація та документація).
2. ДСТУ 7448:2013 – Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять: ДСТУ 7448:2013 [Уведено вперше (зі скасуванням в Україні ГОСТ 7.26–80); чинний від 2014-07-01]. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с. (Інформація та документація).
3. ДСТУ 3814:2013 – Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг (ISO 2108:2005, NEQ): ДСТУ 3814:2013 [На заміну ДСТУ 3814–98; чинний від 2014–01–01]. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. IV, 5 с. (Інформація та документація).
4. ДСТУ 3008:2015 – Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення: ДСТУ 3008:2015 [На заміну ДСТУ 3008–95; чинний від 2017–07–01]. Київ: УкрНДНЦ, 2016. V, 25 с. (Інформація та документація).
5. ДСТУ 5034:2008 – Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять: ДСТУ 5034:2008. Київ: Держспоживстандарт України, 2009. 38 с. (Інформація та документація).
6. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»: прийнятий 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 20.05.2022).
7. СOTЗБІД – Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності / уклад. М. В. Безрука. Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2013. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/63/1/slovník.pdf> (дата звернення 31.05.2022).

